

INHOUD

1	Gezinsopvoeding als politiek probleem	13
	<i>De probleemstelling</i>	13
1.1	Goede gezinsopvoeding: een persoonlijk, maatschappelijk en politiek belang	13
1.2	Opvoedingsondersteuning	16
1.2.1	Wetenschappelijke definities van opvoedingsondersteuning	16
1.2.2	Voorbeelden van opvoedingsondersteuning	19
1.3	Publieke debatten over opvoedingsondersteuning	21
1.4	Opvoedingsondersteuning: een succesvol discours	22
1.5	Normatieve spanningsvelden in beleidsverhalen	24
1.6	Discursieve ruimte voor zorgethiek	27
1.7	Probleemstelling	29
1.8	Opbouw van het proefschrift	30
2	Zorgethiek: een politiek filosofisch vocabulaire	33
	<i>Het theoretische kader</i>	33
2.1	Inleiding	33
2.2	Zorg, naar een definitie	33
2.2.1	Zorg als sociale praktijk	34
2.2.2	Morele oriëntaties van zorg	36
2.3	Zorgethiek	38
2.3.1	Een moreel vocabulaire in ontwikkeling	38
2.3.2	Zorg en rechtvaardigheid	39
2.3.3	Zorg en een relationeel mensbeeld	42
2.3.4	Zorg en gesitueerde kennis	43
2.3.5	Politiek oordelen met zorg	46
2.4	Praktijken van verantwoordelijkheid	47
2.4.1	Een zorgethisch concept	47
2.4.2	Onderhandelen over verantwoordelijkheid	48
2.4.3	Verantwoordelijkheid en gesitueerde ethiek	50
2.5	Praktijk van verantwoordelijkheid als lens	50
3	Een analyse van praktijken van verantwoordelijkheid in beleidsverhalen	53
	<i>Een invulling van een zorgethische onderzoeksmethode</i>	53
3.1	Inleiding	53
3.2	Beleidsverhalen en verantwoordelijkheid	54
3.2.1	De narratieve structuur van het beleidsprobleem	54
3.2.2	Verdeling van verantwoordelijkheid in beleidsverhalen	56
3.2.3	Verantwoordelijkheid en vanzelfsprekendheid	58
3.3	De praktijk van verantwoordelijkheid in een beleidsverhaal	59
3.4	TRACE en discursieve ruimte voor zorgethiek	60

3.5	De onderzoeksvragen nader uitgewerkt	61
3.5.1	Stap 1: analyseren van normatieve spanningsvelden in beleidsverhalen	62
3.5.2	Stap 2: evalueren van de ideevorming over zorg en verantwoordelijkheid	64
3.5.3	Stap 3: vernieuwing door introductie van de stem van ouders en ouderbegeleiders	65
3.5.4	Stap 4: concretisering: de schets van een innovatief beleidsverhaal	67
3.6	De onderzochte periode en de onderzochte bronnen	67
4	Gezinsbeleid in historisch perspectief	71
	<i>De voorliggende periode</i>	71
4.1	Gezinsbeleid is geen reguliere term	71
4.2	De vooroorlogse periode	72
4.3	Sekse en de opbouw van de naoorlogse verzorgingsstaat	78
4.4	Het Nederlandse emancipatiebeleid	82
4.5	Algemeen gezinsbeleid in 1978	84
4.5.1	Individu versus gezin binnen gezinsbeleid	85
4.5.2	Betrokkenheid en terughoudendheid binnen gezinsbeleid	85
4.6	Verborg en gefragmenteerd gezinsbeleid	87
5	Opvoedingsondersteuning en strijd om gezinsbeleid	89
	<i>Nederlandse gezinspolitiek midden jaren negentig</i>	89
5.1	Een pleidooi voor modern gezinsbeleid	89
5.2	Het mediadebat over gezin en gezinsbeleid	90
5.3	Politieke partijen over gezinsbeleid midden jaren negentig	92
5.4	Wat is gezinsbeleid?	97
5.4.1	Gezinsbeleid op de agenda plaatsen	97
5.4.2	Problematiseren van openlijk gezinsbeleid	99
5.4.3	Herdefiniëren van bestaand beleid	100
5.4.4	De keuze voor verborgen en gefragmenteerd gezinsbeleid	101
5.5	Naar een nieuwe definitie van het gezin	103
5.5.1	Opvoedpraktijken en emancipatiebeleid	103
5.5.2	Een betrokken en terughoudende overheid bij opvoedpraktijken	104
5.6	Opvoedingsondersteuning als voorbeeld van gezinsbeleid	106
5.6.1	Ouders met opvoedingsvragen: het ontplooiingsverhaal	106
5.6.2	Allochtonen jongeren met achterstanden: het gelijke kansenverhaal	107
5.6.3	Voorkómen van jeugdproblematiek: het preventieverhaal	107
5.6.4	Preventie van crimineel gedrag: het controleverhaal	108
5.7	Betekenisveranderingen in het verborgen en gefragmenteerde gezinsbeleid	109
6	Opvoeding is de kernfunctie van het gezin	111
	<i>De beleidsbrief Maatschappelijke positie en de functie van het gezin</i>	111
6.1	Inleiding	111
6.2.1	Context en tekstproductie van de beleidsbrief	112

6.2.2	Maatschappelijke positie en de functie van het gezin kort samengevat	113
6.3	De centrale boodschap: het impliciete gezinsbeleid voldoet	114
6.4	Praktijk van verantwoordelijkheid	116
6.4.1	Opvoeding is belangrijk	116
6.4.2	Een normatief drieluik	121
6.4.3	Ideeën over vrijheid bepalen de grenzen van het overheidshandelen	126
6.4.4	Identiteit en handelingsmogelijkheden: idealiter is het gezin een eenheid	127
6.4.5	De overheid oordeelt dat gezinnen problemen hebben	130
7	Het ontplooiingsverhaal	133
	<i>De Raad voor het Jeugdbeleid over opvoedingsondersteuning</i>	133
7.1	Inleiding	133
7.2.1	Context en tekstproductie van het ontplooiingsverhaal	134
7.2.2	Opvoeding ondersteund kort samengevat	134
7.3	Maatschappelijk isolement van ouders als beleidsprobleem	136
7.4	Praktijk van verantwoordelijkheid	137
7.4.1	Medeverantwoordelijkheid voor kinderen is belangrijk	138
7.4.2	Groei naar zelfstandigheid is waardevol	138
7.4.3	Angst voor een normatieve overheid als grens van het handelen	143
7.4.4	Identiteit en handelingsmogelijkheden: ouders met opvoedingsvragen	144
7.4.5	De raad wil dat de overheid reageert op de vraag van ouders	146
8	Het gelijke kansenverhaal	151
	<i>Opvoedingsondersteuning in het minderhedenbeleid</i>	151
8.1	Allochtone kinderen en hun ouders	151
8.2	Context en tekstproductie van het gelijke kansenverhaal	151
8.3	Achterstanden van 'de tweede generatie' als beleidsprobleem	153
8.3.1	Een individueel probleem	153
8.3.2	Een geïsoleerd probleem	155
8.3.3	Een maatschappelijk probleem	156
8.3.4	Aandacht voor voorschoolse educatie	157
8.4	Praktijk van verantwoordelijkheid	158
8.4.1	Onderwijssucces is belangrijk voor burgerschap	158
8.4.2	Gelijke kansen in uitgangsposities zijn waardevol	158
8.4.3	Norm over opvoedingsresultaten bepaalt de grens van het handelen	161
8.4.4	Identiteit en handelingsmogelijkheden: allochtone ouders een praktisch probleem	163
8.4.5	De overheid oordeelt over de kwaliteit van opvoedpraktijken	166
9	Het preventieverhaal	169
	<i>Opvoedingsondersteuning in het jeugdbeleid</i>	169
9.1	Inleiding	169
9.2	Context en tekstproductie van het preventieverhaal	169
9.3	Uitval van jongeren als beleidsprobleem	171

9.3.1	Jongeren hebben problemen en geven problemen	171
9.3.2	Overbelaste gezinnen en opvoedingsondersteuning	172
9.3.3	Wenselijke zorg en opvoedingsondersteuning	174
9.4	Praktijk van verantwoordelijkheid	175
9.4.1	Onafhankelijkheid van burgers is belangrijk	175
9.4.2	Onafhankelijkheid is een voorwaarde voor gelijkheid en solidariteit	177
9.4.3	Norm over opvoedingsresultaten bepaalt de grens van het handelen	178
9.4.4	Identiteit en handelingsmogelijkheden: overbelaste ouders	180
9.4.5	De overheid en medewerkers in de jeugdzorg oordelen over opvoedpraktijken	182
10	Het controleverhaal	185
	<i>Opvoedingsondersteuning en het Ministerie van Justitie</i>	185
10.1	Inleiding	185
10.2	Context en tekstproductie van het controleverhaal	186
10.3	Jeugdcriminaliteit als beleidsprobleem	188
10.3.1	Jeugdcriminaliteit: een bedreiging van de samenleving	189
10.3.2	Gezinsfactoren als risico en als beschermende factor	191
10.3.3	Wijkgericht werken of ouders benaderen na regelovertreding	193
10.3.4	Niet-vrijblijvende vraaggerichte opvoedingsondersteuning	194
10.4	Praktijk van verantwoordelijkheid	195
10.4.1	Grootbrengen tot rechtgeaard burgerschap is belangrijk	196
10.4.2	Effectieve zorgverlening is waardevol	196
10.4.3	Internationale verdragen en rechtsbeginselen bepalen de grens van het handelen	198
10.4.4	Identiteit en handelingsmogelijkheden: gebrek aan opvoedkundige vaardigheden	199
10.4.5	Overheid, politie, justitie en hulpverleners oordelen over opvoedpraktijken	202
11	De wenselijke opvoeding	207
	<i>Een lacune in het beleidsdebat</i>	207
11.1	Inleiding	207
11.2	Grootbrengen van kinderen een impliciet aspect van wenselijk burgerschap	209
11.3	Evaluatie van vijf visies op ouders, opvoeding en ondersteuning	213
11.3.1	De beleidsbrief: wenselijke opvoeding als 'zwarte doos'	214
11.3.2	Het ontplooiingsverhaal: kwetsbare ouders versus opvoedzekerheid	217
11.3.3	Het gelijke kansenverhaal: de spelende ouder als norm	220
11.3.4	Het preventieverhaal: gradaties van kwetsbaarheid bij ouders	225
11.3.5	Het controleverhaal: de relatie overheid – ouder gespecificeerd	229
11.4	Opvoeding als leerproces van ouders, een ander pedagogisch discoursstyp	233

12 Ouders steunen	237
<i>Het leerproces van kwetsbare ouders versterken</i>	237
12.1 De contouren van een nieuw beleidsverhaal	237
12.2 Ouders willen ‘het goede’ doen: grootbrengen als sociale en morele praktijk	240
12.3 Wat en waar leren ouders: de ouderlijke werkvloer	241
12.3.1 Gedragingen van ouders: timing en dosering	241
12.3.2 Denken van ouders: wikken, wegen en reflecteren	244
12.3.3 Emoties van ouders: onaangename emoties leren reguleren	245
12.3.4 Grootbrengen van kinderen een individueel leerproces	247
12.4 Het leerproces stagneert: ontheemd ouderschap als beleidsprobleem	248
12.4.1 Onvermogen tot reflectie	249
12.4.2 Vastlopende reflectie: ouders met ‘grote’ vragen	250
12.4.3 Ontbrekende reflectiepartners: een klein opvoedingsnetwerk	252
12.4.4 Vernietigd zelfvertrouwen: geen vragen durven stellen	255
12.5 Versterken van het leerproces: recht op en kennis over ondersteuning	256
12.5.1 Beleid dat het leerproces van ouders versterkt	258
12.5.2 Een open opvoedklimaat: vragen stellen is stevig ouderschap	258
12.5.3 Stimuleren van netwerkvorming	259
12.5.4 Opsporen en steunen van kwetsbare ouders	261
12.6 Van opvoedingsondersteuning naar ouderschapsondersteuning	263
Eindnoten:	267
Referenties:	287
Bijlage 1: Bronnen	299
Bijlage 2: Een lijst van aandachtspunten en vragen	303
Bijlage 3: Overzicht van vier beleidsverhalen over opvoedingsondersteuning	307
Summary	317